

Анна ДЗЯБЕНКО

БЕРЕГІНЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКОЛИ СОФІЯ РУСОВА

*«Бути гарним педагогом – це бути справжнім реформатором
майбутнього життя України, бути апостолом Правди і Науки»
Софія Русова*

Саме цими словами хотілося б розпочати статтю, яку присвячено неперевершеній українській педагогині, яка все своє життя віддала справі національного відродження України та просвіти молодих поколінь, була літературознавицею та громадським діячем – Софії Федорівні Русовій.

Народилась Софія Русова 18 лютого 1856 року в родині генерала Федора Федоровича Ліфронса та Анни Олександрівни Жерве. Закінчила Фундуклеївську гімназію і увійшла в українське патріотичне середовище Лисенків-Старицьки. Протягом 1874–1876 років була учасницею українського земляцтва у Санкт-Петербурзі [1].

Починаючи з 1879 року була вчителькою в Олешні. Ув'язнена 1881 року за зв'язки з російськими революційними колами і відтоді постійно перебувала під поліційним наглядом. З 1879 по 1883 роки разом з чоловіком мешкала і працювала в Одесі, де складала каталоги української літератури. Була ув'язнена в одеській в'язниці. З 1909 року викладачка і професорка на Вищих жіночих курсах А.В. Жекуліної та у Фребелівському педагогічному інституті в Києві, була співзасновницею педагогічного журналу «Світло» (1910–1914 роки). З 1917 року стає членом Української Центральної ради, головою Всеукраїнської учительської спілки, також очолювала департамент дошкільної та позашкільної освіти в міністерстві освіти, викладала французьку мову у Першій українській гімназії імені Т.Г. Шевченка [3].

1920 року – лекторка педагогіки Кам'янець-Подільського державного українського університету і голова Української національної жіночої ради (до 1938 року). В листопаді 1920 року в Кам'янці-Подільському відкрилися двомісячні курси українознавства для старшин, військових урядовців та їх родин, організовані культурно-освітньою управою при Генеральному штабі Дієвої армії УНР; окрім Софії Русової лекції читали професори Іван Огієнко та Василь Біднов.

Від 1922 року на еміграції, з 1923 року в Празі, професорка педагогіки Українського Педагогічного Інституту імені Михайла Драгоманова. Старість Софія Федорівна провела у бідності та у постійному пошуку підробітку. До останнього подиху її змучену душу переповнювала туга за Україною. Померла Софія Русова 5 лютого 1940 року у Празі. На момент смерті їй було 84 роки. Похована на Ольшанському кладовищі, згодом (через 4 роки) поруч був похований Олександр Олесь [2].

Розглянемо ключові ідеї Софії Русової. 1920 року – лекторка педагогіки Кам'янець-Подільського державного українського університету і голова Української національної жіночої ради (до 1938 року). В листопаді 1920 року в Кам'янці-Подільському відкрилися двомісячні курси українознавства для старшин, військових урядовців та їх родин, організовані культурно-освітньою управою при Генеральному штабі Дієвої армії УНР; окрім Софії Русової лекції читали професори Іван Огієнко та Василь Біднов. Від 1922 року на еміграції, з 1923 року в Празі, професорка педагогіки Українського Педагогічного Інституту імені Михайла Драгоманова [3].

Центральне місце в багатогранній педагогічній спадщині вченої займає концепція української національної системи освіти і національного виховання, в межах якої отримали своєрідну інтерпретацію найважливіші, фундаментальні теоретико-методологічні проблеми – мета, завдання, зміст, методи, принципи, форми освіти,

навчання й виховання. У центрі педагогічної концепції вченої перебуває дитина з її природженими задатками, здібностями, можливостями, талантами. Головне завдання виховання – забезпечення розвитку дитини, а також національної самосвідомості і загальнолюдської моралі; формування соціально зрілої, працелюбної, творчої особистості, здатної до свідомого суспільного вибору і збагачення інтелектуального, духовного, економічного, соціально-політичного і культурного потенціалу свого народу.

Виховний ідеал Русової: виховання гармонійної людини на засадах любові й пошани до найкращих національних традицій. Успішно вирішувати ці завдання покликана рідна українська школа – школа рідної мови, гуманна й демократична, в якій вся структура, система, мета й завдання, зміст і методи, принципи і форми, сам дух наповнені ідеєю українства, забезпечення всебічного і гармонійного розвитку дитини. Система освіти, школа, виховання повинні здійснюватися, насамперед, згідно з принципом природовідповідності виховання, який передбачає, що виховання має ґрунтуватися на науковому розумінні природних і соціальних процесів, узгоджуватися з загальними законами розвитку природи і людини [4].

Заслугують на увагу погляди Русової на проблеми розумового, морального, естетичного, трудового, дошкільного, сімейного виховання, підготовки вихователів дитячого садка, вчителя нової української школи. При розв'язанні проблем розумового виховання дослідниця була більш схильна до ідеї виховання розуму дитини в процесі природної, активної самостійної діяльності, хоч й не заперечувала й іншої – виховання розуму особистості повинно ґрунтуватися на узагальненому досвіді людства, сконцентрованому в науці, техніці, культурі, мистецтві, практиці. Розум повинен керувати всією духовною діяльністю людини, а отже необхідне виховання розуму.

Відведення провідної ролі моральному вихованню у здійсненні загальної мети виховання – «вितворити... людину в найкращому значенні цього слова», звучить лейтмотивом у багатьох творах Русової, виражаючи гуманістичну спрямованість її педагогічних ідей. Моральне виховання дітей, за її переконанням, може бути ефективним лише тоді, коли воно має цілеспрямований характер і здійснюється планомірно, починаючи з наймолодшого віку дитини, ґрунтуючись на національній основі. Головними завданнями морального виховання вчена вважала розвиток у дітей високих моральних почуттів, вироблення в них шляхом безпосередньої участі в добрих і корисних справах відповідних моральних навичок і моральної поведінки, а також формування моральної свідомості, стійких моральних переконань [2].

Надзвичайно цікавими і корисними для теорії і практики сучасної школи є пропонувані Софією Русовою шляхи і засоби морального виховання. За допомогою виховання вчена пропонувала поступово поширювати коло дитячої любові. Спочатку природжену любов до матері перенести на батька, потім на інших рідних – дідуся, бабусю, брата, сестру та ін., далі на вчителя, товаришів по школі і садку і т. д. Так, поширюючи свою любов все далі й далі, дитина на певному етапі свого розвитку починає відчувати любов до свого народу, своєї нації, врешті до всього людства. Намагання поширити любов до людей усього світу зайвий раз свідчать про гуманні й демократичні прагнення С. Русової.

Софія Русова справедливо вважається класиком вітчизняного дошкільного виховання, про що красномовно свідчать її твори «Теорія і практика дошкільного виховання», «Дитячий сад на національній ґрунті», «Дошкільне виховання», «Нова школа соціального виховання», «Націоналізація дошкільного виховання», «Нові методи дошкільного виховання», «Роль жінки у дошкільному вихованні» та інші, а також подвижницька практична діяльність у галузі дошкільного виховання. Тож, уважаємо, що педагогічна спадщина української педагогині, яка присвятила все своє життя справі національного відродження України та просвіти молодих поколінь, вартує сьогодні належного вивчення, уваги та впровадження.

Список використаних джерел

1. Український інтерес. Post tenebras lux. Пошук знань. Софія Русова [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://uain.press/blogs/sofiya-rusova-ridna-movavtse-persha-umova-shhob-uchni-prohodili-nauku-svidomo-1177105>
2. Серія «Видатні українські педагоги». Софія Русова [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://pedagogy.lnu.edu.ua/research/seriya-vydatni-ukrajinski-pedahohy>
3. Русова Софія. *Енциклопедія українознавства* : Словникова частина [в 11 т.]. Наукове товариство імені Шевченка ; гол. ред. проф., д-р Володимир Кубійович : Париж–Нью-Йорк : Молоде життя, 1955–1995.
4. Софія Федорівна Русова – талановита дочка України. Сайт Кіровоградської ОУНБ. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://wp-uk.wikideck.com/%D0%A0%D1%83%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%A1>

Софія ЩЕРБИНА

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ КЛАСНО-УРОЧНОЇ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ

Класно-урочна система навчання – організація навчального процесу, при якій учні групуються для проведення занять у колективи, що зберігають свій склад протягом встановленого періоду часу.

У сучасній школі класно-урочна форма організації навчання переважає у школах світу, незважаючи на те, що дидактичним поняттям «клас», «урок» уже близько 400 років. Наприкінці XIX століття розпочалися активні пошуки шляхів удосконалення класно-урочної системи. Вони проводилися у двох напрямках: пошуку нових систем навчання і шляхів удосконалення, модифікації і модернізації класно-урочної системи згідно з новими вимогами суспільства і досягненнями психолого-педагогічної науки.

Сформовані до VI ст. до н. е. в Древній Греції спартанська і афінська системи виховання передбачали єдиний вік вступу до школи (7 років), організацію навчання на декількох рівнях за встановленими навчальними планами, створення стійких груп учнів, з якими окремі види занять проводилися одночасно (Спарта) [4, с. 122–127].

В епоху Відродження (XIV–XVI ст.) у ряді шкіл застосовувалося об'єднання учнів у класах по знаннях [8, с. 269–272].

Розроблена Ф. Меланхтоном система організації німецьких шкіл (1528) передбачала поділ на класи, навчальні плани та програми навчання були в кожному з них [6, с. 39–46].

Ідеї Ф. Меланхтона були реалізовані на практиці Страсбурзької класичної латинської гімназії І. Штурма (заснована у 1538 р.). Цим був покладений початок плану організації навчання «один клас – один рік», який лежить в основі класно-урочної системи навчання. У відкритих у другій половині XVI ст. єзуїтських школах та колегіумах учні поділялися на класи за знаннями й застосовувалися елементи одночасного навчання всіх учнів класу [6, с. 71–73].

Ян Амос Коменський – видатний чеський мислитель. Жив і творив у період переходу від Середньовіччя до нового часу, для якого була характерна боротьба між феодализмом і капіталістичними елементами, що зароджувались і бурхливо розвивались. Він пише грандіозні твори, величезні здобутки педагогіки – «Велика дидактика», «Материнська школа», «Відкриті двері до мов і всіх наук» та ін. Останні роки жив у Амстердамі, помер у 1670 р [1, 2, 3].